

Neerlandici in de Académie Royale
Ph. Blommaert. H. Conscience. J.F.J. Heremans

door

Drs J. VAN BERGEN
lid der Maatschappij

Enkele jaren geleden viel mij de eer te beurt, in het « Album Prof. Dr Frank Baur » een artikel te laten verschijnen ¹, waarin ik, onder dezelfde titel als hierboven, een overzicht trachtte te geven over de werkzaamheden van de « Commissie voor het uitgeven van de oudere gedenkteekenen der Nederlandsche Taal », van haar ontstaan in 1848 af, tot het overlijden van haar voornaamste promotor, F.A. Snellaert, in 1872. Het gunstig onthaal, dat deze bescheiden « Bijdrage tot de Voorgeschiedenis der Koninklijke Vlaamse Academie » toentertijd bij de jubilaris en zijn vakgenoten mocht genieten, zette er mij toe aan, dit vluchtige overzicht in onderhavig artikel enigszins verder uit te werken.

Reeds in mijn eerste bijdrage wees ik er op, hoe de « Commissie voor het uitgeven van de oudere gedenkteekenen der Nederlandsche Taal » bij de Maria-Theresiaanse « Académie royale de Belgique », op de eerste plaats moet worden beschouwd als een typisch product van de 19e eeuw, van de eeuw der ontwakende nationaliteiten ². Ook vestigde ik er terloops de aandacht op een deel der morele en materiële moeilijkheden, die de commissie bij het vervullen van haar taak heeft moeten overwinnen — moeilijkheden die hier eens te meer hun oorsprong vonden in het milieu, waarin door deze pioniers der Nederlandistiek moest worden gewerkt : een milieu van pal gevestigde verfransing ³.

Dat de Commissie, niettegenstaande dat, een aantal grootse plannen koesterde, bleek echter reeds van heel in het begin. Reeds in haar vroegste vergadering immers werd door de verslaggever als eerste taak bepaald : de uitgave, resp. heruitgave, «voor zoveel zulks in den tegenwoordigen toestand der wetenschap doenlyk is », van de volledige werken der twee vruchtbaarste schrijvers uit geheel onze Middelnederlandse literatuur : Maerlant en Ruusbroec ⁴. De voornaamste oorzaak van het aanvankelijk mislukken van dit voor zijn tijd bepaald utopisch dubbelplan, is evenwel niet zozeer gelegen in de omstandigheden waarin de commissie diende te werken, dan wel in haar samenstelling zelf ⁵.

(1) *Album Prof. Dr Frank Baur* (Antwerpen, 1948), dl. I, pp. 73-84.

(2) Op. cit., pp. 73-74.

(3) Op. cit., pp. 75-76.

(4) Op. cit., p. 76.

(5) Op. cit., pp. 79-80.

Bij haar instelling door de « Académie », op 10 Januari 1848, bestond de commissie uit vijf leden, en wel uit de heren Bormans, Carton, David, De Decker en Snellaert, in alfabetische volgorde genoemd. Uit deze loutere opsomming alleen reeds blijkt duidelijk dat er zich onder de leden der commissie oorspronkelijk geen enkele, maar dan ook *geen enkele* bevond, die zich behoorlijk aan de Middelnederlandistiek kon wijden, meer nog : dat de meesten onder hen - en dat was in die tijd in Vlaanderen ook onvermijdelijk — de studie van de Middelnederlandse teksten slechts bij uitzondering konden beoefenen, en dan nog enkel ten koste van een welverdiende rust. Het ligt dan ook voor de hand, dat er in dergelijke omstandigheden van een volledige verwezenlijking der door Snellaert opgestelde grootse plannen aanvankelijk geen sprake kon zijn.

Wanneer, in 1864, Jhr. Philippus Blommaert, als opvolger van de op 19 September 1863 overleden kanunnik Carton, in de commissie zijn intrede doet, schijnt de toestand nochtans enigszins te zullen verbeteren.

Blommaert immers is niet alleen een voor die tijd bepaald beslagen Middelnederlandicus — getuigen hiervan, o.m., zijn *Oudvlaemsche Gedichten der XIIIe, XIIIe en XIVe eeuwen*, een baanbrekend werk, waarvan in 1838 het eerste, in 1841 het tweede, en in 1851 het derde en laatste deel waren verschenen⁶ — hij is tevens een edelman met heel wat vrije tijd, en... heel wat geld!⁷

En toch geeft hij, niettegenstaande al die gunstige omstandigheden, tijdens zijn lidmaatschap geen letter voor de commissie uit... Raakte deze fysisch zwakke edelman soms stilaan aan het einde van zijn krachten? Het lijkt mij niet onmogelijk.

Wat er ook van zij, de Gentse jonker verschijnt, tegen alle verwachtingen in, enkel zeer onregelmatig op de vergaderingen van de commissie⁸, en wordt door Snellaert dan ook weldra beschouwd als een lid « op wiens werkzaamheid niet te rekenen is »⁹.

Als, op 24 Maart 1866, tot overmaat van ramp kanunnik David sterft, ziet de commissoriale toestand er dan ook allesbehalve rooskleurig uit.

Vooreerst is daar de kwestie van het voorzitterschap, een kwestie die jarenlang onopgelost zal blijven. In zijn boven aangehaalde

(6) Gent, Hebbelynck.

(7) Jonkheer Philip Marie Blommaert behoorde tot een welgesteld oud adellijk geslacht, dat o.m. ook de beruchte kapitein der Hervormden te Oudenaarde onder zijn leden telde.

(8) Wat Snellaert met lede ogen aanziet, zoals blijkt uit een brief van 5 Mei 1868 aan Bormans (Hs. nr. G. 15753-11 (15), Universiteitsbibliotheek Gent).

(9) Zo in October 1871, in een brief aan Bormans, waarvan ons twee minuten bewaard bleven (Hss. nrs. G. 15753-11 (35, resp. 45), U.B. Gent).

brief aan Bormans¹⁰ gunt Snellaert ons in dat opzicht een kijkje achter de schermen. «Na den dood van David», aldus onze Gentse dokter, «vroeg ik U, geloof ik, dat Gij het voorzitterschap zoudt aannemen, maar Gij bedanktet voor de eer. De heer De Decker wees op zijn beurt het voorstel van de hand en zoo valt het dat de Secretaris te gelijk de post van voorzitter waarneemt, en daat Gij sedert jaren niet meer uit Luik U beweegt, ik feitelijk alleen de Commissie vertegenwoordig. Eene onschuldige en niet benijdbare autocratie!»

Weinig benijdenswaardig moet het inderdaad geweest zijn, want wat een eigenaardige commissie! «Blommaert toch verschijnt niet, De Decker is er in zijn element niet en Bormans — die er den glans zijner uitgebreide wetenschap over spreiden moest — tu quoque, Brute.»¹¹

Het lijdt geen twijfel, dat een dergelijke onhoudbare toestand een man als Snellaert duchtig dwars zat, en dit vooral met het oog op zijn mogelijke weerslag op de gang van de Vlaamse Beweging over het algemeen. «Laten wij toch niet toe», schrijft hij dan ook, bijna radeloos: «Laten wij toch niet toe dat de vijanden onzer Heilige Zaak zich verblijden in onze werkloosheid.»¹¹

Ondertussen is ook de plaats van David als eenvoudig lid van de commissie nog steeds onbezet, en zal ze dit tot midden April 1869, tot meer dan drie jaar na de dood van de Leuvense hoogleraar dus, blijven: een bewijs te meer, dat de Académie, waar het déze commissie gold, zeker wel nooit van overhaasting blijk gaf...

Wat er van zij, op 15 April 1869 kan Snellaert aan Bormans het heuglijke nieuws meedelen van de aanvulling der commissie met een nieuw lid: «Door schrijven en praten», aldus de secretaris, «ben ik er toe gekomen dat uw gedacht over de samenstelling der Vlaamsche Commissie is aangenomen: Conscience is ons toegevoegd.»¹²

Conscience, Snellaert's toekomstige biograaf¹³, die, wel is waar, met het oog op de samenstelling van zijn vele historische fresco's, reeds tal van kronieken had geëxcerpeerd¹⁴, maar die dan toch op de eerste plaats romanschrijver was gebleven; Conscience, die op 10 September 1869 tevens conservator werd van 's Rijks Musea van Schilder- en Beeldhouwkunst te Brussel¹⁵... mij lijkt het, dat

(10) Zie de vorige aantekening.

(11) F. A. Snellaert aan J. H. Bormans, 5 Mei 1868, G. 15753-11 (15).

(12) G. 15753-11 (20).

(13) Met name in het *Annuaire de l'Académie Royale de Belgique* van 1873.

(14) Cfr. Eug. De Bock, *Hendrik Conscience en de Opkomst van de Vlaamse Romaniek*. Antwerpen, 1943 (2e uitgave), passim.

(15) Op. cit., p. 252.

de secretaris der commissie met deze hem door Bormans ingegeven (of opgedrongen ?) candidatuur, om redenen van practische aard, allesbehalve enthousiast moet zijn geweest.

Op het ogenblik van zijn benoeming tot lid van de commissie was Conscience trouwens een gebroken man, die zich enkel zeer langzaam weer zal oprichten ; een door het noodlot geslagene, die zijn baard laat groeien, vergetelheid zoekt in overmatig roken en vermoeiende wandelingen, en zich alleen dan rustig voelt, wanneer hij op zijn knieën in de tuin zit te werken ¹⁶.

Het is duidelijk dat, in dergelijke omstandigheden, van de vruchtbare romanschrijver, die Conscience ook daarna nog is gebleken, geen filologisch commissiewerk kon worden verwacht. Snellaert was de eerste om dat in te zien, en om er de conclusies uit te trekken. Reeds in de brief waarin hij Bormans de benoeming van Conscience mededeelt ¹², luidt het : « Nu rust een dubbele, ja driedubbele verplichting op ons beiden : wij moeten de handen uit de mouw steken en uitgeven — uitgeven, dat wij bij de eerstvolgende zitting der Kamers er blank uitkomen als duiven... »

Op 14 Augustus 1871 ten slotte sterft Blommaert, en krijgt de Commissie een nieuwe kans op degelijke aanvulling. Nog geen week na het overlijden van de Gentse jonker correspondeert Snellaert reeds met Bormans over mogelijke opvolgers. « De heer Heremans stelt zich vooruit om onmiddellijk in de commissie opgenomen te worden. Ik zie het geern : doch het is mijn gevoelen dat Serrure ¹⁷ niet kan achteruit gesteld worden. Ik meen dat *beide* briefwisselende leden gelijktijdig in de Commissie moeten worden opgenomen. » ¹⁸

Tegen de candidatuur van Serrure, die zich zo'n beetje overal had weten onbemind te maken, rijst echter dadelijk protest van zowat alle zijden, zodat Snellaert ten slotte noodgedwongen van zijn plan moet afzien. « Op Serrure toch is niet te denken : de Gentenaren zijn zoo min als de Luikenaren op den uitgever van het « Vaderlandsch Museum » gesteld. » ¹⁹

(16) Op. cit., p. 253. — Deze malaise vond haar oorzaak in de dood van Conscience's beide zonen, waarvan vooral de jongste bijzonder begaafd blijkt te zijn geweest.

(17) Constant (Philip) Serrure Sr., de bekende Gentse hoogleraar en oprichter van het *Vaderlandsch Museum*.

(18) F. A. Snellaert aan J. H. Bormans, 22 Augustus 1871, G. 15753-11 (30). — Uit dit citaat blijkt eens te meer de grootheid van de *mens* Snellaert, die, hoewel hij helemaal geen vriend was van Serrure, en hoewel hij hem *als mens* helemaal niet hoogschatte — hij bekent het trouwens zelf, verder in deze brief aan Bormans — toch niet aarzelde, de candidatuur van dezelfde Serrure als geleerde te verdedigen tegenover die van Heremans, die hem persoonlijk veel sympathieker was.

(19) F. A. Snellaert aan J. H. Bormans, 24 Maart 1872, G. 15753-11 (41). — Serrure Sr. blijkt inderdaad nogal onhandelbaar van karakter te zijn geweest. Va-

Zo blijft dan ten slotte nog alleen de candidatuur van de ziekelijke Heremans over, een candidatuur die Snellaert juist om die reden minder geestdriftig moet hebben gestemd. Immers, aldus onze secretaris, in zijn reeds meermalen geciteerde brief van October '71 aan Bormans : op het totale aantal leden der commissie « zijn er maar twee werkelijke, dat is werkende, op wier werkzaamheid te rekenen is — Gij en ik — , twee leden die zelve, physisch gesproken, half gebroken zijn. Wanneer wij Heremans zullen genomen hebben, zal de werkende Commissie uit een wankele trits bestaan. Wat zullen Moke²⁰ en de fransquillons — als zij onzer drieën lichamelijke miseriën kennen — hartelijk lachen en zinspelingen maken op de Vlaansche beweging enz. enz. »²¹

Bormans, van zijn kant, blijkt met de candidatuur van Heremans heel wat meer ingenomen te zijn geweest, meer nog : hij moet in zijn Gentse collega op zeker ogenblik zelfs een mogelijke candidaat voor het voorzitterschap van de commissie hebben gezien.

Deze laatste suggestie was evenwel allesbehalve naar de zin van Snellaert. Diens antwoord immers is even duidelijk als categoriek : « Gij of De Decker moet het voorzitterschap opnemen, of ge zult mij wel toelaten het secretarisbaantje neêr te leggen. Trouwens, Ge begrijpt dat iemand die vierdeëeuwschen dienst telt, bezwaarlijk animal scribax zijn kan onder eenen Voorzitter die pas in het korps komt kijken. »²¹

Met de intrede van Heremans in de commissie is Snellaert het evenwel eens : elke steun, zelfs de kleinste, is hem welkom. Hij is het beu, de commissoriale wagen ook verder alléén te moeten trekken. Aan Bormans schrijft hij dienaangaande, vlak vóór Heremans' benoeming nog : « Ons wederkeerig klagen over toenemende gebreken en ziekten bewijst dat wij beiden fijntjes aan 't slijten zijn, en dat het meer dan tijd wordt dat ons de hulp toekome, die ons steeds ontbrak. »²²

Heremans zal weldra worden benoemd. Maar Snellaert, de ongeduldige, de ontstuijige, wil meer dan deze aamborstige hulp. Serrure bleek onmogelijk ? Anderen zijn het niet ! « De Leuvensche Willems staat op den rang voor correspondent : gelukt deze candidatuur, dan kan de Commissie volledig gemaakt worden. »²²

der Thijm, die nochtans met zeer velen over de baan kon, getuigt ergens van hem, dat hij « het stroefste slot ter wereld » was (J. A. Alberdingk Thijm aan F. A. Snellaert, G. 15751-6 (45)). Voorwaar een overduidelijke appreciatie !

(20) H. G. Moke, hoogleraar te Gent, en lid van de « Académie royale », mag zowat als de meest verwoede tegenstander van de flamingant Snellaert worden beschouwd.

(21) F. A. Snellaert aan J. H. Bormans, October 1871, G. 15753-11 (35/45).

(22) F. A. Snellaert aan J. H. Bormans, 24 Maart 1872, G. 15753-11 (41).

En zelfs daarbij wil de secretaris het niet laten. Als geneesheer kan hij, beter dan wie ook, voorzien wat hem, en andere commissieleden, in een niet ver afgelegen toekomst staat te wachten. Volgens hem mag dan ook niets worden verwaarloosd. « Voor de toekomst », schrijft hij — steeds aan Bormans — « heb ik het oog geslagen op uwen Roersch, van wien de Luikenaren veel goeds zeggen. Waarom zoudt ge niet het terrein voorbereiden om hem in de Akademie te brengen ? »²²

Al deze voorzorgen nu zijn inderdaad niet ongegrond gebleken. Voor Snellaert was het einde nabij : enkele maanden na dit schrijven verwisselt de Gentse dokter het tijdelijke met het eeuwige. De Leuvense Willems, « Pierre G. H. Willems à Louvain », zal hem als eenvoudig lid van de commissie opvolgen, terwijl Heremans van zijn kant de zo lastige als kiese taak van secretaris zal op zich nemen. « Pier » De Decker, ten slotte, zal zich op zijn beurt tot het aanvaarden van het voorzitterschap laten bepraten : blijkbaar had de oud-minister tot dan toe juist in zijn overleden vriend *de* candidaat voor deze post gezien.